

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра соціології управління та соціальної роботи

Пояснювальна записка

до бакалаврської роботи
на тему:

**«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ В
УМОВАХ ВІЙНИ»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи СР-45
першого бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Бережна С.Є.

Керівник: кандидат соціологічних наук,
доцент, завідувач кафедри соціології
управління та соціальної роботи
Євдокимова І.А.

Рецензент: кандидат соціологічних наук,
доцент, доцент закладу вищої освіти
кафедри соціології соціологічного
факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
Кутирьова В.І.

Харків – 2024

ЗМІСТ	
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	
З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ.....	6
1.1 Поняття соціальної роботи. Напрями соціальної роботи.....	6
1.2 Поняття «молода сім'я». Особливості соціальної роботи з молодими сім'ями.....	13
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2 НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	
З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ.....	28
2.1 Нормативно-правові документи, які регулюють здійснення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні: загальна характеристика.....	28
2.2 Принципи, напрями, методи та суб'єкти соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.....	32
Висновки до розділу.....	36
РОЗДІЛ 3 СОЦІАЛЬНА РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ УМОВАХ ВІЙНИ: ЕЛЕМЕНТИ ПРОГРАМИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	38
3.1 Елементи програми емпіричного дослідження.....	38
3.2 Результати емпіричного дослідження.....	40
Висновки до розділу 3.....	44
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. Сім'я є важливим інститутом в суспільстві, вона відображає особливості суспільного розвитку та його моральний стан, сприяє відтворенню суспільства, виконує інші важливі функції.

В науковій літературі виокремлюють молоду сім'ю як особливий тип сім'ї. Вона має унікальні характеристики та особливості роботи з нею. В першу чергу, молода сім'я відрізняється тим, що вона тільки починає свій шлях у сімейному житті, тому у подружжя можуть виникати проблеми з кар'єрою, фінансами та взаємовідносинами. В цей період формується власна ідентичність родини, тобто члени сім'ї створюють власні цінності, впроваджують традиції та закладають свій спосіб життя. Молоді люди активні та мають бажання навчатись та розвиватись, якщо подружжя має плани на батьківство, то вони мають готуватись до нього, створювати відповідні умови життєдіяльності для дітей, мати фінансову стабільність та гарні стосунки.

Проте в умовах війни, молоді сім'ї можуть зіткнутись з новими викликами.

По-перше, це відсутність безпеки, постійне проживання під загрозою викликає страх за власне життя та життя своїх близьких, що тільки впливає на зростання стресу та тривоги. По-друге, загострення психологічних проблем та травм. Члени молоді сім'ї не мають великого життєвого досвіду, тому війна суттєво впливає на них, що позначається на їх психологічному та психічному стані. По-третє, це економічна нестабільність. Молода сім'я може не мати стабільної роботи, грошових накопичень, а також житла. В умовах війни подолати всі ці проблеми стає набагато складніше, так як більшість підприємств закрилось, що призвело до зростання безробіття. До того ж бойові дії можуть призвести до вимушеного покидання свого житла, що робить молоду родину буквально безхатьком. Також в умовах війни молоді родини часто вимушені роз'єднатись, що впливає на виникнення конфліктів між чоловіком та жінкою, розлучення – все це, також погіршує психічний стан членів сім'ї. Проте саме в

сім'ї у дитини формують основні риси особистості, моральні цінності, життєві позиції та сприяють позитивній соціалізації в суспільстві.

Отже, молодим сім'ям набагато складніше за інших адаптуватися до нових реалій, тож вони потребують допомоги. Тому робота з молодими сім'ями є важливим напрямом соціальної роботи особливо в умовах війни. Так для молоді сім'ї актуально отримувати психологічну підтримку, наприклад, консультування, індивідуальну або групову терапію для подолання стресу, тривоги, депресії та навчати управляти стресом. Не менш важливим є матеріальна допомога. Соціальна робота має можливість забезпечити базові потреби молоді родини через надання гуманітарної допомоги, а також допомогти отримати житло або тимчасово розмістити в безпечному просторі. Крім того, вони може організувати програми фінансової допомоги та допомогти в отриманні соціальних виплат та компенсацій.

Все вищесказане обумовлює актуальність вивчення особливостей та проблем соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні в умовах війни та розробку рекомендацій, спрямованих на її вдосконалення.

Сім'ю вивчало багато вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, аналізу сім'ї та зокрема особливостей молоді сім'ї присвячені роботи таких вчених як Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова, Т.В. Семигіна, М.П. Лукашевич, А. Й. Капська, Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, І. І. Мигович та інші.

В той же час слід зазначити, що особливостям соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах війни в Україні присвячено не так багато наукових публікацій. Все це обумовлює актуальність даної роботи.

Об'єкт: соціальна робота з молодими сім'ями.

Предмет: соціальна робота з молодими сім'ями в умовах війни в Україні.

Мета: з'ясувати особливості соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах війни в Україні та запропонувати рекомендації, спрямовані на її вдосконалення.

Завдання:

1) Визначити теоретичні основи соціальної роботи з молодими сім'ями;

- 2) Схарактеризувати нормативно-правові документи, які регулюють соціальну роботу з молодими сім'ями в Україні;
- 3) Схарактеризувати стан соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні;
- 4) Визначити головні проблеми соціальної роботи молодими сім'ями в Україні;
- 5) Розробити рекомендації, спрямовані на вдосконалення соціальної роботи молодими сім'ями в Україні.

Методи. У роботі використовуються теоретичні й емпіричні методи дослідження, зокрема методи аналізу та синтезу, аналізу документів, метод кейс-стаді, метод напівструктурованого інтерв'ю.

Теоретичною базою роботи виступили наукові публікації за темою, та нормативно-правові документи України.

Емпіричною базою роботи виступили результати емпіричного дослідження, яке було проведено із застосуванням методів кейс-стаді та напівструктурованого інтерв'ю.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3х розділів, висновка, списку використаної літератури та додатка. Загальна кількість використаних джерел - 42. Загальна кількість сторінок – 54.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ

1.1 Поняття соціальної роботи. Напрями соціальної роботи.

Поняття «соціальна робота» з'явилась в соціально-гуманітарній літературі нещодавно, наприкінці XIX ст., як реакція на поширення соціальних проблем та виникнення соціальних потреб у суспільстві. В сучасній літературі поняття «соціальна робота» розглядається з таких аспектів, які зображені на рисунку 1.1.1.

Практична професійна діяльність, а точніше надання допомоги та підтримки людям, які знаходяться у складних життєвих обставинах.

Навчальна дисципліна, тобто професійна підготовка фахівців з соціальної допомоги та підтримки осіб, які її потребують.

Галузь наукових знань. Даний аспект базується на сукупності концепцій, теорії, досліджує принципи, закономірності, моделі.

Рисунок 1.1.1 Аспекти вивчення поняття "соціальна робота"

Теоретична база соціальної роботи достатньо молода, вивчення змісту соціальної роботи продовжується, а також уточнюють та деталізують понятійно-категоріальний апарат, проводять наукові дискусії щодо термінології, структури та методів соціальної роботи. Тому, єдиного терміну «соціальна робота» не існує, кожен автор трактує по різному. Доволі часто для позначення соціальної роботи різні науковці в своїх роботах використовували такі поняття, як «соціальний патронаж» «соціальний захист», «соціальні послуги», «соціальна підтримка», «соціальна реабілітація», «соціальна допомога» «соціальне обслуговування» та деякі інші.

Таким чином, буде коректно термін «соціальна робота» розкрити через аспекти, які були зазначені вище. Процес становлення соціальної роботи як професійної діяльності починає розвиватися на початку ХХ ст. Так, соціальна робота як практична діяльність, розвивалась на теоретичній базі системи соціального захисту населення, охорони здоров'я, освіти, спеціалізованих закладів та установ, соціальних служб для молоді. Виходячи з цього, можна зазначити, що соціальна робота – це специфічна діяльність, яка спрямована на створення гідних соціальних умов для поліпшення якості життя як для окремої особи, так й для населення взагалі.

Сутність соціальної роботи як практичної діяльності полягає в тому, що під час виникнення складних соціально-економічних умов життя, фахівці застосовують наукові та прикладні підходи до соціального впливу на індивіда та його оточення, з метою створення відповідних соціальних умов, де людина зможе реалізувати себе, допомогти їй зрозуміти свою ситуацію та знайти вихід із неї. Не менш важливим є те, що соціальна робота впливає на соціальну політику, яка орієнтована на вирішення соціальних проблем суспільства.

Головні елементи соціальної роботи як практичної діяльності зображені на рисунку 1.1.2.

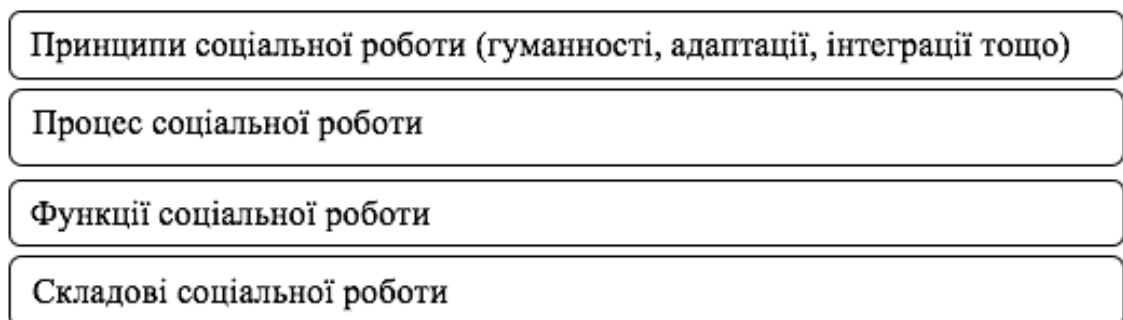

Рисунок 1.1.2. Складові соціальної роботи як практичної діяльності.

Соціальна робота як наука і навчальна дисципліна почала формуватися значно пізніше, бо на початку соціальна робота утворилась як прикладна наука, а система наукових знань про соціальні процеси, теоретична база, передові підходи щодо соціальної підтримки населення у складних життєвих ситуацій вже

створювалась на основі емпіричних даних, результатах практичної діяльності, досвіду установ сфери соціального захисту населення та роботи організацій, спеціалізованих закладів та соціальних служб. До основних завдань соціальної роботи як навчальної дисципліни можна, наприклад, віднести наступні (див. рис. 1.1.3.)

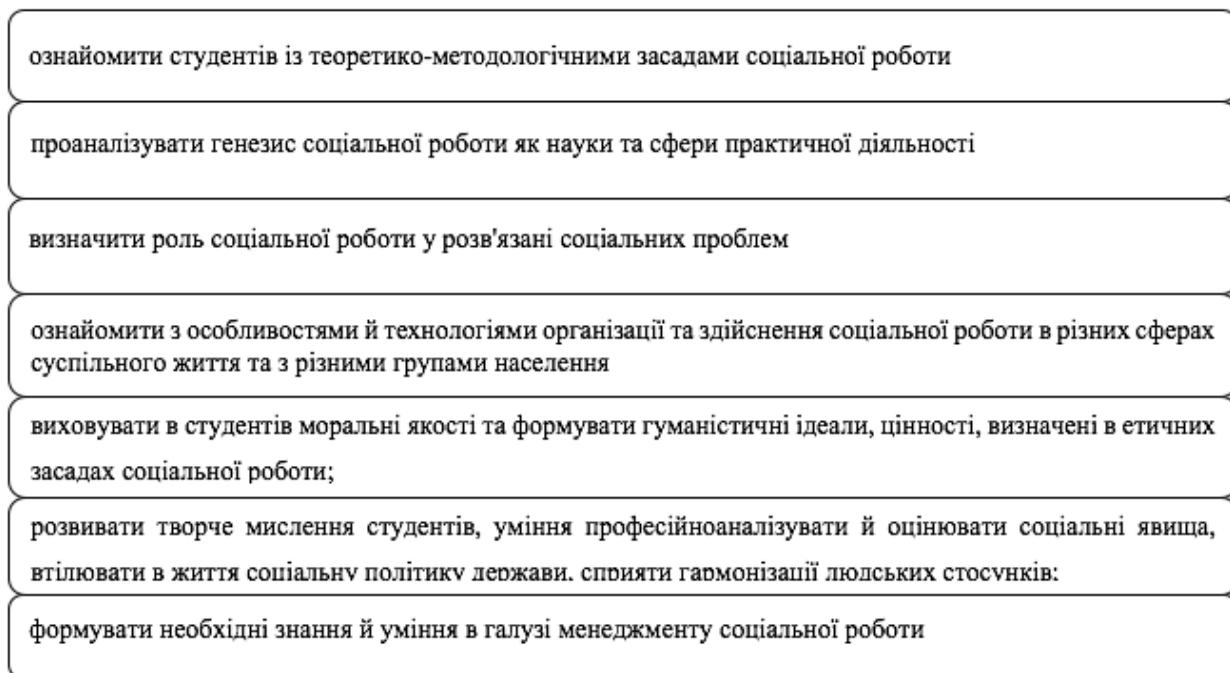

Рисунок 1.1.3 Завдання соціальної роботи як навчальної дисципліни

Соціальна робота має багато дефініцій які розглядаються у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Так, автори роботи «Соціальна робота: Теорія і практика» Л.Т. Тюття та І.Б. Іванова зазначають, що «соціальна робота як наука — сфера діяльності особистості, функція якої — вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність; це одна з форм суспільної свідомості, що включає як діяльність з отримання нового знання, так і її результат — суму знань, які лежать в основі наукової картини світу; висвітлення окремих галузей наукового знання, що стосуються системи соціального захисту населення і підтримки особистості у складній життєвій ситуації. Безпосередня мета науки — опис, пояснення і передбачення процесів і явищ соціальної

дійсності, які становлять предмет її вивчення на основі законів, які вона відкриває» [40].

Т.В. Семигіна та М.П. Лукашевич доримуються подібного підходу до розуміння соціальної роботи. Так, вони стверджують що соціальна робота – це система знань, тобто сума суджень, що узагальнюють особливості, закономірності, форми, методи й інші аспекти функціонування цього суспільного феномену, а також специфічна діяльність, спрямована на здобуття нових знань [16].

Українська вчена А. Й. Капська вважає, що соціальна робота це вплив спеціалістів, громадськості та соціальних інститутів на суспільство через створення та впровадження соціальної політики, яка, в свою чергу, фокусується на формуванні гідні умови життя людини та сім'ї.

О. В. Безпалько стверджує, що «соціальна робота» трактується як «цілеспрямована діяльність у суспільстві через уповноважені органи, спрямована на забезпечення належного соціального, культурного та матеріального рівня життя членів суспільства та надання допомоги різним категоріям людей»[10].

Можна побачити, що соціальна робота розглядається в першу чергу як допомога. Зарубіжні дослідники також дотримуються такого підходу для визначення. Так, Національна асоціація соціальних працівників США стверджують, що соціальна робота це «професійну діяльність з надання допомоги індивідам, групам і спільнотам, посилення чи відновлення їх здатності до соціального функціонування та створення сприятливих соціальних умов для досягнення цих цілей» [16].

Українські вчені Л. Г. Коваль і І. Д. Зверева в своїх роботах акцентують увагу на тому, що особливість соціальної роботи полягає в тому, що вона є професійною або волонтерською діяльністю спрямована на людину, яка має основне завдання – це надання допомоги людині самореалізуватись в житті.

Один із діячів української школи соціальної роботи І. І. Мигович визначає, поняття соціальна робота має містити в собі такі визначення, як «соціальне» та «соціалізація». З урахуванням цих факторів він стверджує, що це «професійна діяльність соціальних інститутів, державних і недержавних організацій, груп та окремих індивідів, пов'язана з наданням допомоги особам чи групам людей щодо соціалізації, якщо в них за відсутності належних умов у суспільстві або через наявність особистих вад процес соціалізації ускладнюється, призупиняється або відбувається у зворотному напрямі (тобто, спостерігається десоціалізація)» [15].

Таким чином, можна сказати, що соціальна робота – це професійна діяльність, основними завданням соціальної роботи є подолання кризових соціальних ситуацій, поліпшення соціального «здоров'я» людини, допомога людям, які знаходяться в складних життєвих ситуаціях та формування сприятливих умов життєдіяльності. Тому соціальна робота має декілька напрямів.

Напрями соціальної роботи можна розрізнити за різними критеріями: на кого спрямована, в яких сферах життєдіяльності суспільства розвивається та на вирішення якої соціальної проблеми соціальна робота фокусується. Також соціальна робота може здійснюватись в різних сферах суспільства, наприклад, в системі соціального захисту населення, в охороні здоров'я, освіті та інших установах.

Не менш важливим є те, що напрям соціальної роботи також визначається тим, на яку конкретну соціальну проблему вона спрямована – це може бути подолання бідності, безробіття, вирішення конфліктів, збільшення народжуваності та ін. Визначення такої проблеми включає в себе дослідження особистості клієнта за допомогою різноманітних підходів та концепцій.

Проте, основними напрямками соціальної роботи є робота з певними групами населення. Так соціальна робота з людьми похилого віку займає важливе місце в системі соціального захисту населення. Мета соціальної роботи полягає в тому, щоб допомогти пенсіонерам адаптуватися у суспільстві та покращити їх умови

життя, також проводити профілактичні прийоми, щоб попередити у людей похилого віку виникнення психічної кризи, тобто депресії, емоційного вигорання, тривожності. Не менш важливим є також, що соціальна робота зосереджує увагу соціальної політики на покращення та надання соціального забезпечення пенсіонерам. Відповідно, соціальна робота з людьми похилого віку спрямована на розвиток інтеграції у суспільство, створення відповідних умов життєдіяльності та покращення якості догляду за ними, особливо в спеціалізованих будинках для людей похилого віку. Особлива роль соціальної роботи в даному напрямку відведена у профілактиці та попередженні емоційного вигорання у тих, хто здійснює догляд за людьми похилого віку. Та останнє – це вплив на вдосконалення продуктивності програм з догляду за людьми похилого віку.

Зокрема, до завдань соціальної роботи відноситься, по-перше, профілактика причин, які викликають проблеми людей похилого віку та виявлення їх індивідуальних потреб. По-друге, вплив на виконання прав та інтересів, забезпечення їх можливостей та попередження соціальної ізоляції. По-третє, забезпечення адресності в наданні соціальних послуг, особливо які знаходяться в складних життєвих обставинах.

Виходячи з цього, соціальна робота з людьми похилого віку проводиться в таких напрямках як соціальне забезпечення та допомога, догляд та соціальна підтримка, а також соціальна робота в денному стаціонарі або територіальних центрах.

Соціальна робота з молоддю та дітьми полягає у наданні різноманітних соціальних послуг та соціальної допомоги, здійснення профілактичної роботи та організація реабілітаційних заходів, сприяння розвитку молодіжних організацій. Соціальна робота з молоддю відповідає основним напрямкам державної політики, яка направлена на розробку та реалізацію державних програм, які розвивають, розкривають потенціал особистості та задовольняє її базові потреби. Особливість молоді полягає у тому, що вона є продуктивною силою суспільства, тому її соціальному становищу та соціальним проблемам

приділяють багато уваги. Соціальна робота з молоддю та дітьми насамперед грає важливу роль у створенні відповідних умов життєдіяльності та різноманітного розвитку молоді та дітей, забезпеченні захисту їх прав, свобод, а також задоволення культурних та духовних потреб.

Так, можна виділити основні напрями та технології у реалізації соціальної роботи з молоддю та дітьми – це соціальна профілактика, соціальна допомога та реабілітація, а також соціальне обслуговування.

Соціальний захист жінок і соціальна робота. Так, соціальна робота з жінками є немаловажним аспектом. Основні напрями соціальної роботи узагальнені на рисунку 1.1.3.

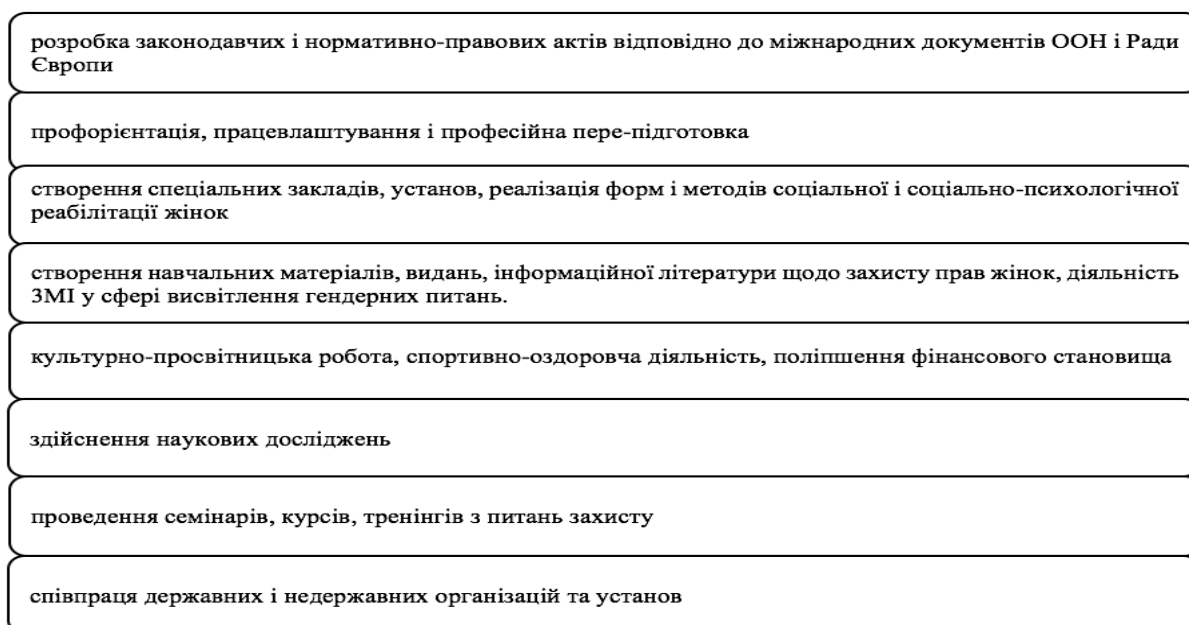

Рисунок 1.1.3 Основні напрями соціальної роботи з жінками

Соціальна робота з людьми з інвалідністю також є важливим напрямом в системі соціального захисту населення. В основі соціальної роботи з людьми з інвалідністю лежать правові основи соціального захисту населення, методи та технології соціальної роботи, а також система державних та недержавних закладів. Основним завданням соціальної роботи є створення рівних можливостей, забезпечення отримання допомоги.

Сім'я – це місце, де зростає майбутнє суспільства, на батьках лежить відповідальність за фізичний, моральний, духовний розвиток дитини, навчання

та адаптації у суспільстві. Проте, постійний розвиток суспільства впливає на зміни в структурі та стосунки між членами сім'ї – все це, може проявитись у вигляді нестабільності, малодітності або бездітності тощо. Певні зміни відбуваються у взаємовідносинах між чоловіком та жінкою через виконання соціальних ролей у сім'ї. Важкі економічні умови змушують жінок виходити на роботу для того, щоб підтримувати матеріальне становище сім'ї. Як наслідок, жінка зменшує комунікацію з дітьми та знижується їх виховання. В Україні сім'я знаходиться під захистом держави, вона створює соціально-економічні та правові умови для нормального функціонування сім'ї та розвитку дітей.

Напрямом соціальної роботи є робота з молодими сім'ями, яка включає в себе формування позитивних взаємовідносин у сім'ї, попередження конфліктів між членами родини, допомога у плануванні сім'ї та надання консультацій. Також сюди включається допомога батькам у різноманітних труднощах, які виникли через проблеми в сімейному вихованні. Тобто соціальна робота реалізується через підготовку молодої сім'ї до батьківства та надання соціально-педагогічної допомоги. Проводиться соціальна реабілітація з молодими сім'ями, яка пов'язана з наданням соціально-психологічної допомоги тим, хто опинився в складних життєвих обставинах.

Іншим напрямом соціальної роботи з сім'ями – це робота з прийомною сім'єю. Соціальна робота реалізується у вигляді соціального супроводу, тобто діяльність соціального працівника спрямована на створення відповідних умов, в яких будуть функціонувати прийомна сім'я та розвиватись дитина, надання потрібної допомоги, та забезпечення взаємовідносин між прийомною сім'єю та суспільними установами з метою гарантування прав прийомної дитини.

1.2 Поняття «молода сім'я». Особливості соціальної роботи з молодими сім'ями

Сім'я – це об'єднання людей, які пов'язані між собою побутовою та взаємною відповідальністю, що, як правило, базується на шлюбі та кровній спорідненості. Сім'я має довгу історію, протягом багатьох століть вона має особливу та важливу роль в розвитку та функціонуванні суспільства.

Сім'я є об'єктом дослідження таких наук, як соціологія, психологія, педагогіка, соціальна психологія, історія та інших, тому ми зараз маємо достатньо багато визначень даного поняття.

У Філософському енциклопедичному словнику термін «сім'я» інтерпретується як місце народження і виховання людини [41]. У словнику-довіднику з професійної педагогіки А. Семенова «...сім'я – це форма спільності людей, що склалася з поєданого шлюбом подружжя, їхніх дітей (власних чи усиновлених), а також, у деяких випадках, з інших осіб, поєднаних родинними зв'язками» [35]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови В. Бусел зазначає, що «...сім'я – це група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом»[5].

В соціології визначають, що «сім'я - це соціальний інститут з огляду на суспільне санкціонування шлюбно-сімейних відносин. Водночас це й мала соціальна група, що має історично визначену організацію і члени якої зв'язані між собою родинними стосунками, спільним побутом і взаємною моральною відповідальністю, соціальна потреба в якій виявляється у фізичному й духовному відтворенні населення» [1].

А соціальна психологія розглядає сім'ю як осередок соціальної структури суспільства, який виступає регулятором відносин між людьми. Існуючі в суспільстві соціальні норми і культурні зразки задають певні еталони уявлень про те, яким повинен бути чоловік і дружина, батько і мати стосовно дітей, дочка і син стосовно своїх батьків [38].

Сім'я містить підсистеми, до яких можна віднести наступні «чоловік – жінка», «батьки – діти», «дитина – дитина». Сім'я є автономною, та притримується принципу ієрархічності, вона має певне місце в соціальній системі, проте, члени сім'ї є незалежними, та відносин між ними створюють

підсистему. Сім'я виконує свої функції на кількох рівнях, що призводить до виникнення різноманітних проблем, які впливають на державну сімейну політику та напрями соціальної роботи з сім'ями. Так, можна виділити головні групи проблем сім'ї згідно з рівнями функціонування, які узагальнені на рисунку 1.2.4.

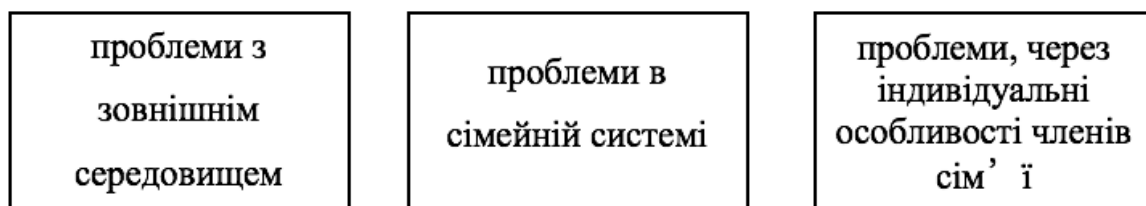

Рисунок 1.2.4 Три основні групи проблем сім'ї

Так, стабільне функціонування сім'ї залежить від такої важливої умови як вдале виконання своїх функцій. Під функціями сім'ї слід розуміти певні завдання та ролі, за які відповідає кожен з членів сім'ї відносно один одного та суспільства.

Визначити функції сім'ї як певні положення щодо їх життєдіяльності, що несе відповідальність за задоволення базових потреб кожного члена сім'ї, загальносімейних потреб та потреб суспільства. Тобто можна сказати, що функції сім'ї спрямовані на забезпечення індивідуальних, групових та соціальних потреб.

В науковій літературі функції сім'ї досліджувались українськими науковцями, які розглядали їх з різних точок зору та застосовували різні підходи до їх класифікації. Так, визначення та типологізацію функцій сім'ї можна побачити в наукових роботах таких дослідників як А. Капська, Т. Алексеєнко, Л. Маценко, М. Соляник, Л. Маценко та багато інших. Можна сказати, що основними функціями сім'ї є сексуальна, репродуктивна, господарська-побутова, виховна та соціалізуюча.

В своїй роботі, М. Соляник зосереджує увагу на таких функціях сім'ї як комунікативна, виховна, рекреаційна репродуктивна, психотерапевтична, матеріально-економічна, соціальний контроль, матеріально-економічна та соціалізуюча. Узагальнюючи вище перераховані функції, можна зазначити, що репродуктивна спрямована на продовженні свого роду та народжуванні дітей, матеріально-економічна має на меті економічно забезпечити гідне існування сім'ї, а щодо господарсько-побутової, то вона в першу чергу полягає у створенні житла, яке відповідає нормам. Рекреаційна або дозвіллева функція забезпечує розвиток інтересів, а психотерапевтична – задоволення потреби в емоційній підтримці. Комунікативна функція – підтримка спілкування між членами сім'ї та задоволення потреби у духовному спілкуванні. Соціальний контроль – полягає в тому, що дорослі мають нести відповідальність за поведінку членів сім'ї у суспільстві. Та остання функція - соціалізуюча, яка забезпечує формування соціальних норм.

Значущою з погляду суспільства функція є виховна. Сутність цієї функції полягає в формуванні цінностей, традицій, суспільних норма та передача досвіду в родині, а також виховна функція має вплив на сфери життєдіяльності окремо членів сім'ї, так і суспільства цілком. Зокрема, виховна функція насамперед фокусується на формуванні особистих та соціальних якостей дитини, які зображені на рисунку 1.2.5.

Рисунок 1.2.5 Складові розвитку особистих та соціальних якостей дитини

Так, можна зазначити, що виховна функція має різносторонній вплив на розвиток особистості. Моральний розвиток спрямований на закладення моральних цінностей та етичних правил, тобто формування у дитини відповідальності та поваги до своїх традицій. Психологічний розвиток є важливою частиною в вихованні дитини. Стабільність внутрішнього сімейного середовища найперше має вплив на емоційний та психічний розвиток дитини. Не менш важливим є соціальний розвиток, який навчає дитину соціальним навичкам та взаємодіє з соціальним середовищем. Розвиток інтелекту спрямована на формування когнітивних здібностей, які є важливими для життєдіяльності, проте, естетичний розвиток навчає культурним цінностям та навчає відповідній культурі.

Виховна функція є важливим аспектом, яка впливає на майбутнє держави, бо її вдале виконання, гарантує розвинутих та соціально адаптованих осіб, які зможуть вплинути на розвиток суспільства.

Виходячи з вищезазначеного, сім'я має впливовий авторитет на формування особистості дитини, вона створює умови для відповідного фізичного, розумового, емоційного розвитку та надає можливість розкриття свого потенціалу та здібностей, а також сім'я надає дитині розуміння про соціальні норми та особисті цінності, які будуть її надавати певний статус в суспільстві.

Важливою рисою сім'ї є її життєвий цикл, який можна схарактеризувати за типом, тобто можна відлити такі сім'ї як молоді або студентські сім'ї, зрілі з дітьми або бездітних, багатодітних, неповні тощо. Кожна сім'я є унікальною та має особливі проблеми, які важливо включати під час соціальної роботи при наданні допомоги або підтримки сімей.

Сім'я є різноманітною через свою структуру, характер та функції – все це, важливо брати до уваги в соціальній роботі. Тому типологізація сімей є важливою частиною в практиці соціальної роботи, бо це може допомогти у визначенні та розумінні сімейної структури та відносин з метою дослідження як сім'ї впливають на суспільство взагалі та на особистість окремо.

Класифікація сім'ї включає в себе різноманітні ознаки за якими виокремлюють певні види сім'ї. Зокрема, в науковій літературі зазначають такі ознаки як продукт тривалого історичного розвитку – це патріархальна, нуклеарна, мала сім'я. Також розрізняють за формою сім'ї, шлюбу, місцем проживання розподілом влади та вибором партнера, тобто за соціально-антропологічним розвитком -це моногамна, патріархальна або матріархальна, нуклеарна або розширена сім'я, та патрилокальна та матрилокальна тощо. Крім того, виокремлюють однонаціональні або міжнаціональні сім'ї за її етнічним складом. Також визначають за соціально-педагогічним підходом, тобто враховують структуру, економічне забезпечення, місце проживання, за кількістю дітей, сімейний стан та якістю сімейних взаємовідносин – все це, вирізняє такі види сімей як повна, неповна, міська, багатодітна або малодітна, молода сім'я та багато інших. А також за функціонально-конфліктним підходом – це молода, маргінальна, проблемна та нуклеарна сім'я.

Тому класифікація показує існування різноманітних видів сімей. Соціальна робота може реалізовуватись з будь-якою родиною, проте їх потреби можуть вирізнитись від один одного та потребувати різної соціальної підтримки та допомоги.

Як було зазначено вище, в соціальній роботі виокремлюють молоду сім'ю, яка має певні особливості роботи з нею. Поняття «молода сім'я» також не має єдиного визначення на даний момент та має декілька дефініцій. Це зумовлено тим, що для пояснення застосовують різні підходи, що передбачають спільні та різні риси.

Згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молода сім'я визначається як подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати або батько до 35 років [25]. Молодою можна вважати сім'ю з моменту, коли уклали шлюб або початку спільного проживання і до народження першої дитини.

Дослідниця А. Капська характеризує молоду сім'ю як соціальну групу, у якій вік чоловіка та дружини до 35-ти років, вони офіційно зареєстровані у шлюбі

або співжиття керуючись високими моральними принципами, довірою, організують спільний побут і виховують дітей [35].

Не менш важливим є те, що молода сім'я певними аспектами відрізняється від інших форм сім'ї, так як спрямована на розвиток відносин між чоловіком та дружиною, що є важливою складовою для укріплення сімейних цінностей та в майбутньому у вихованні дітей. До основних проблем молодшої сім'ї можна віднести адаптацію до нових умов життя, сепарацію від батьківської родини, розподілення та виконання нових соціальних ролей, а також розроблення своєї моделі сімейного життя. Тому соціальна робота з молодшою сім'єю має певні особливості, через те, що молода сім'я відрізняється від інших типів родини.

Також, потрібно зазначити, що в кризових умовах, зокрема в умовах війни, соціальна робота має специфічні підходи та заходи для роботи з молодими сім'ями, бо зараз вони більше відчувають напругу та стрес від невизначеності оточуючого середовища, високий рівень економічної та соціальної нестабільності – все це, має негативні наслідки для відносин між подружжям, тому соціальна робота в даному випадку є актуальною.

Основні форми державної підтримки молодих сімей зображені на рисунку 1.2.7. Можна побачити, що соціальна політика в нашій державі надає різноманітну допомогу молодим сім'ям як грошову, так й психологічну підтримку.

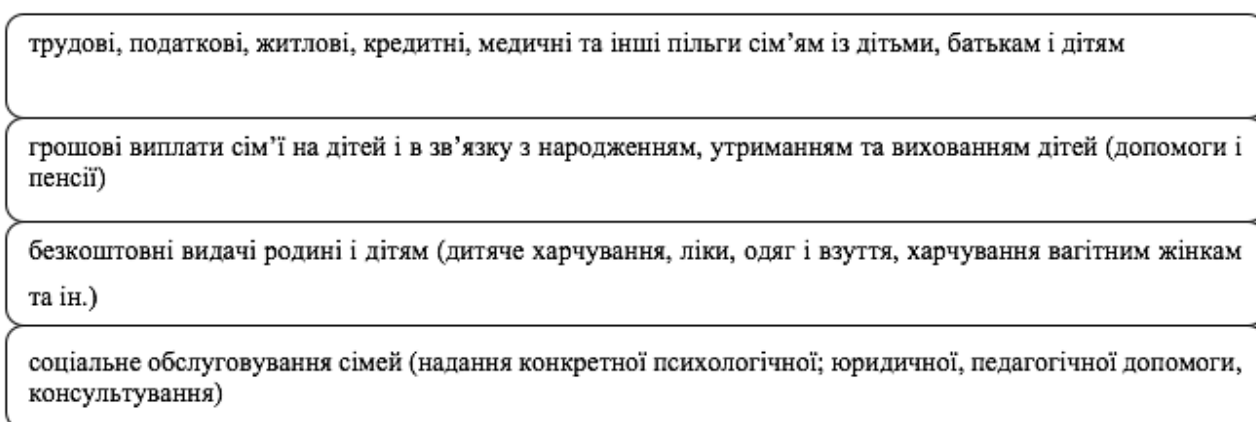

Рисунок 1.2.7 Форми державної підтримки молодим сім'ям

Принципи залучення молоді сім'ї до соціальної роботи є специфічними, які відображені на рисунку 1.2.8.

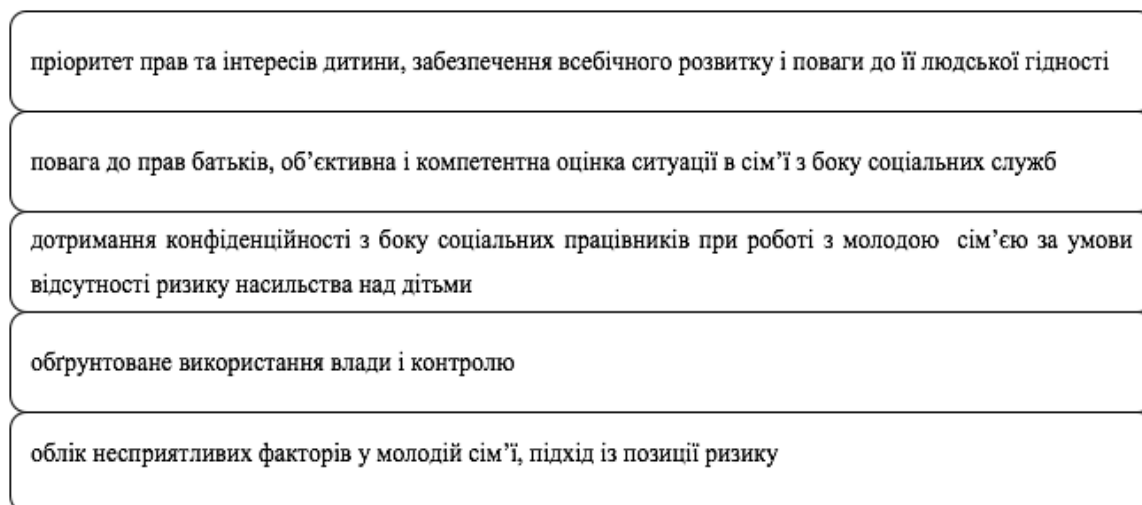

Рисунок 1.2.8 Принципи залучення молоді сім'ї

Такі принципи показують соціальну роботу в Україні з позитивного боку та сприяють розвитку та покращенню інституту молоді сім'ї в нашій державі, бо принципи ґрунтуються на зміцненні ідей та цінностей, які мають конструювати взаємовідносини у молодих сім'ях. Не менш важливим принципом соціальної роботи є принци самозабезпечення сім'ї, а точніше надання соціальної допомоги для активізації їх внутрішнього потенціалу, розв'язання власних проблем.

Перевага у соціальній роботі з молодими сім'ями належить центрам соціальних служб для молоді, які здійснюють надають певні соціальні послуги, які узагальненні на рисунку 1.2.9.

Рисунок 1.2.9 Соціальні послуги

Один із напрямів, соціальна реабілітація, є значним на сьогоднішній день в соціальній сфері, та відображає специфіку соціальної роботи з молодими сім'ями саме в умовах воєнного часу, бо для молодих сімей це є найактуальнішою пропозицією, бо саме це може допомогти у подоланні труднощів. Формами соціальної реабілітації є індивідуальні та групові. Так, індивідуальна форма соціальної реабілітації передбачає проведення консультацій та психотерапевтичних бесід з членами сім'ї, тобто дітьми або батьками. До групової форми відносяться тренінги, які проводяться з подружжям або дітьми, та семінари, де спеціалісти висвітлюють певну тему та надають практичні навички.

До напрямів соціальної роботи з молодим сім'ями можна віднести сімейну терапію. Такий напрям має на увазі організації консультації у формі бесіди між членами сім'ї або між сім'ями, які мають схожі труднощі. Такий спосіб має діагностико-терапевтичне значення для розуміння проблеми, спрямовано на усвідомлення та зміну своєї поведінки а також допомагає позитивно дивитись на труднощі, які виникають та будуть виникати в майбутньому, що полегшить їх вирішення. Такий ефективний напрям соціальної роботи як сімейна психопрофілактика спрямована на зменшення психічного напруження у членів сім'ї. Соціальний працівник грає ролю посередника між подружжям, направляючи їх на вирішення особистісних проблем.

Надання соціальної допомоги є надзвичайно важливим в умовах війни. Вона включає в себе різні види та форми соціальної допомоги, які спрямовані на підтримці сім'ї як соціального інституту. Вона буває екстреною та терміною, наприклад, евакуації молоді сім'ї з небезпечного місця або вилучення дітей, при умові що вони залишились без батьків або знаходяться в критичній ситуації.

Сімейне посередництво у розв'язанні конфліктів між членами сім'ї, соціальний працівник допомагає конфліктуючим сторонам знайти оптимальне рішення щодо сімейної проблеми, важливо зазначити, що соціальний працівник не тільки може виявити та вирішити труднощі, а й надати профілактичні дії. В умовах

війни також важливо надання сімейного консультування, батьки можуть отримати відповіді на свої питання щодо подолання труднощів в екстремальних умовах.

Не менш важливим є соціально-педагогічна робота сутність якої полягає у реалізації сімейної соціальної політики, тобто це система механізмів, які впливають на державу, яка в свою чергу має можливість створити відповідні умови життя для захисту та забезпечення життєдіяльності сім'ї. Соціально-педагогічна робота має практичну діяльність серед соціальних педагогів, які використовують такі види соціального обслуговування як реабілітація, профілактика, соціальний супровід та інспектування сімей. Проте, соціально-педагогічна робота також включає аналізування типу сім'ї та їх проблем, для надання ефективної допомоги. Отже, головна мета соціально-педагогічної роботи полягає у забезпечення відповідних умов для розвитку сім'ї як соціального інституту.

Специфіку соціальної роботи визначає становлення молодих сімей, до таких особливостей можна віднести фактори, які зображені на рисунку 1.2.10.

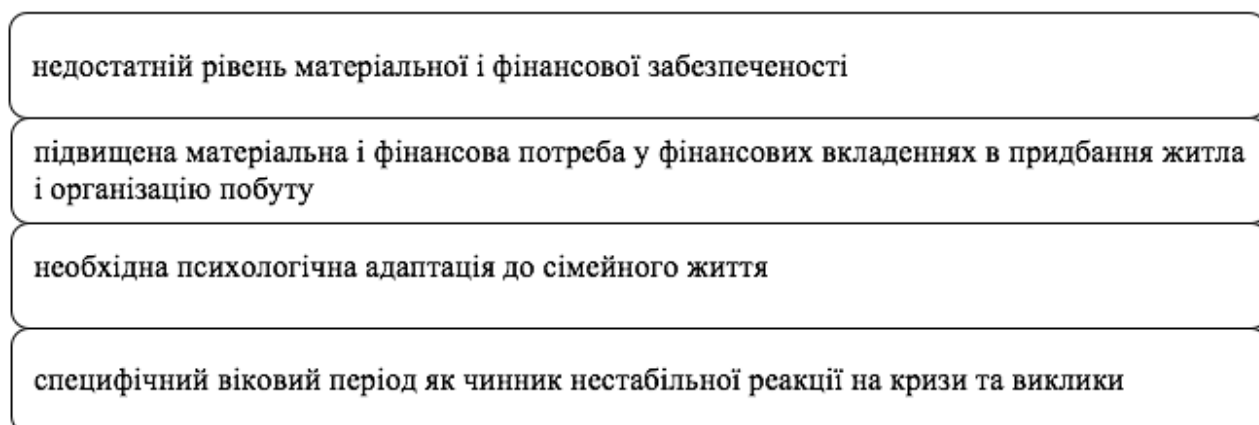

Рисунок 1.2.10 Особливості молодих сімей

Зазначені особливості напряду впливають на соціальну роботу з молодими сім'ями, через те, що це визначає необхідні деталі, які враховуються для організації та реалізації заходів залучення молодої сім'ї. Насамперед, основними

функціями соціальної роботи з молодими сім'ями є діагностична, консультаційна, прогностична, просвітницька та превентивна.

Діагностична функція включає в себе аналіз та оцінку стану розвитку молоді сім'ї та виявити поточні проблеми у відносинах. Консультаційна функція полягає в тому, щоб в процесі соціальної роботи надати консультацію, знання, які вплинуть на розвиток родини. Прогностична функція – це передбачення можливих критичних ситуацій або викликів у ході соціальної роботи, які можуть виникнути у молоді сім'ї. Просвітницька функція передбачає розвиток сімейних цінностей та традицій, підвищення статусу інституту сім'ї, а превентивна функція – це попередження можливих проблем у сімейних відносинах подружжя або їх подолання на початковому етапі.

Виходячи з вищезазначених функцій, що соціальна робота спрямована на вирішення таких основних завдань як розвиток, підтримка функціонування та допомога у життєдіяльності сім'ї.

Зокрема, соціальний працівник повинен орієнтуватись на стан сім'ї, тобто на її ресурси та надавати їм можливість самостійно знаходити рішення своїм проблемам. Проте, молода сім'я може виступати об'єктом соціальної роботи при умовах визначення її суверенності, по-перше, сім'я, знаходиться в складних життєвих обставинах, важливо зазначити, що сім'я може прийняти допомогу, але також має право від неї відмовитись. По-друге, соціальний працівник надати молодій сім'ї можливість обирати той вид допомоги, який для неї є найбільш привабливим. По-третє, соціальний працівник не може втручатись в особисте життя без згоди, окрім випадків, які зазначені у законодавстві. Нарешті, сім'я не може залишитись без допомоги з боку соціального працівника, якщо на його думку сім'я є безнадійною.

Зокрема, соціальна робота з молодією сім'єю припускає у неї наявність проблемної ситуації або знаходження у складних життєвих обставинах. Проблемну ситуацію можна охарактеризувати як стан життєдіяльності, коли звичні процеси як взаємодія з соціальним середовищем порушується. Може

припинитись функціонування підтримки свого соціального порядку, тому виникає потреба у відмовленні від звичної діяльності.

Складні життєві обставини визначається як ситуація, яка виникає через соціальний ризик, тобто втрата роботи або годувальника, досягнення похилого віку, інвалідність – все, що порушує життєдіяльність та неможливо подолати без сторонньої допомоги.

Отже, соціальна робота з молодими сім'ями потребує максимальної віддачі від соціальних працівників, оскільки в кожній сім'ї виникає унікальна проблема яка обумовлена особистісним характером. Тому в соціальна робота з молодими сім'ями має багато практичної діяльності з професіональної роботи, але вона також має такі риси, які характерні тільки соціальній роботі з молодими сім'ями.

В соціальній роботі з молодими сім'ями характерно поєднання загальних та специфічних принципів. Так, такі принципи включає в себе принцип об'єктивності та системності, а також фамілієцентристський принцип. Принцип об'єктивності можна розглядати з двох точок зору – широкому та вузькому. У широкому розумінні – допускає об'єктивно відношення до проблем молоді сім'ї на державно-організаційному та державному рівні. У вузькому розумінні сутність принципу об'єктивності полягає в тому, що професіонал, який виконує свої обов'язки, повинен відноситись до молоді сім'ї без упереджень.

Принцип системності розглядає сім'ю як єдиний організм, який складає непросту систему структурованих елементів та взаємодій. Так, це говорить про те, що для вирішення певного завдання, може бути не ефективно впливати окремо на елемент цього організму, такий спосіб може принести тимчасові та незначущі зміни.

Вищезначений принципи, вказує на те, що цілісність сім'ї динамічна. Це важливий аспект, бо соціальний працівник повинен враховувати, що продуктивність сім'ї в першу чергу залежить від типу їх структурних зав'язків. Наприклад, солідарна сім'я відрізняється своєю організованістю, що впливає на їх позитивну реакцію на суспільні зміни та вони зможуть підлаштуватись до нових умов життєдіяльності без негативних наслідків для своїх зв'язків. А

дезорганізована сім'я має протилежне значення останній. Невеликі зміни в зовнішньому середовищі можуть спровокувати в середині сім'ї конфлікти, а більш глобальні зміни можуть повністю розірвати зв'язок. Така сім'я як псевдосолідарна характеризується залежністю членів сім'ї один від одного, їх стосунки ригідні тому в таких умовах адаптація буде проходити складніше та довше. Отже, системний принцип має на увазі що соціальний працівник повинен брати до уваги особливості конкретної сім'ї та вплив на них має бути системним, тобто робота з ними має включати в себе різноманітні методи соціальної роботи.

Фамілієцентристський принцип визначається як надання пріоритету правам та інтересам сім'ї перед інтересами держави, суспільства тощо, під час організації соціальної роботи.

У науковій літературі із соціальної роботи існує два погляди на трактування принципу. З одного боку, сім'я має можливість забезпечувати своє особисте життя від втручання з зовні, проте, є включення для таких випадків, які зазначені у законі. З іншого боку, фамілієцентристський принцип надає право сім'ї погоджуватись або відмовлятись від надання допомоги, спираючись на свій досвід, уявлення та оцінку свого стану.

Основні методами, якими користується соціальна робота з молодими сім'ями зазначені на рисунку 1.2.11.

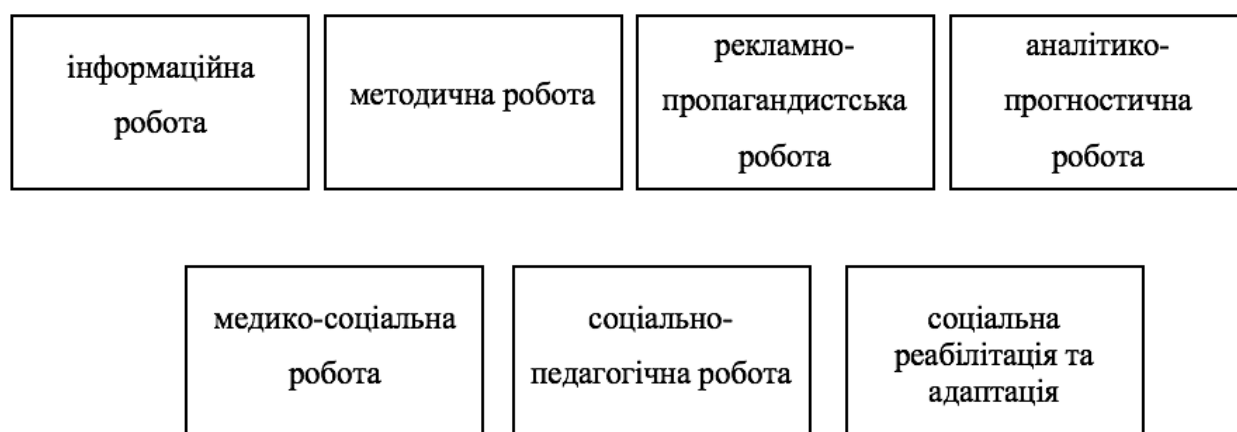

Рисунок 1.2.11 Методи соціальної роботи з молодими сім'ями

Отже, соціальна робота з молодими сім'ями має свою особливість, бо молоді сім'ї мають свій унікальний досвід та специфічні проблеми, які мають бути враховані під час здійснення соціальної роботи.

Висновки до першого розділу

В першому розділі було визначено поняття «соціальна робота», «сім'я» та «молода сім'я». Соціальна робота має багато визначень у вітчизняній та зарубіжній літературі. Як поняття з'явилася в соціально-гуманітарній літературі наприкінці XIX століття, що було реакцією на поширення соціальних проблем та виникнення нових соціальних потреб у суспільстві. Теоретична база соціальної роботи є відносно молодого, і дослідження в цій галузі продовжуються.

Соціальна робота розуміється як професійна та практична діяльність, яка спрямована на подолання кризових соціальних ситуацій, поліпшення соціального здоров'я людей, допомогу в складних життєвих ситуаціях та формування сприятливих умов для життєдіяльності. Основні напрями соціальної роботи включають допомогу пенсіонерам, молоді та дітям, людям з інвалідністю та сім'ям. Важливим аспектом є також політичний вплив на соціальні умови, що сприяє поліпшенню якості життя громадян.

Сім'я – це об'єднання людей, пов'язаних побутом і взаємною відповідальністю, що зазвичай базується на шлюбі та кровній спорідненості. Вона має довгу історію і відіграє важливу роль у розвитку та функціонуванні суспільства. Сім'я є об'єктом дослідження багатьох наук, таких як соціологія, психологія, педагогіка, історія тощо, що призводить до різноманітності її визначень. Проте, можна зазначити, що сім'я є важливим інститутом в суспільстві та грає важливу роль в житті кожної людини, бо саме сім'я супроводжує з народження та протягом усього життя, закладає в дитині цінності

та норми соціальної поведінки, та взагалі, створює фундамент для особистості. Було зазначені основні функції сім'ї такі як сексуальна, репродуктивна, господарсько-побутова та соціалізуючи.

Поняття «молода сім'я» не має єдиного визначення і трактується по-різному в залежності від контексту. В українському законодавстві молода сім'я – це подружжя, в якому обидва партнери не старше 35 років, або неповна сім'я з батьком чи матір'ю до 35 років, надалі в своїй роботі будемо підтримуватись цього визначення.

Були визначені особливості соціальної роботи з молодими сім'ями, її основні напрями та принципи. Соціальна робота з молодими сім'ями має ряд специфічних функцій: діагностична, консультаційна, прогностична, просвітницька і превентивна. Методи роботи включають інформаційну, методичну, рекламно-пропагандистську, аналітико-прогностичну, медико-соціальну, соціально-педагогічну роботу, а також соціальну реабілітацію та адаптацію.

Отже, соціальна робота з молодими сім'ями враховує їх унікальні потреби і специфічні проблеми, забезпечуючи необхідну підтримку для подолання труднощів і сприяючи їхньому стабільному розвитку та зміцненню сімейних цінностей.

Розділ 2 НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ

2.1 Нормативно-правові документи, які регулюють здійснення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні: загальна характеристика.

За останні роки в Україні знизився життєвий рівень населення через соціально-економічні кризи та військові дії, що призвело до зменшення населення. Тому українські сім'ї потребують підтримки. Так нормативно-правове забезпечення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні базується на Конституції України, законодавстві, галузевому законодавстві як житлове, трудове, кримінальне, адміністративне та інше.

Так більш уразливими стали сім'ї з дітьми, особливо багатодітні, неповні сім'ї, де дітей виховує один з батьків, сім'ї з дітьми-інвалідами. Також велика частка працездатних членів сім'ї не мають регулярного доходу, як наслідок, це ускладнює економічне становище сім'ї. Так сім'ї зіткаються з житловою проблемою. Переважна більшість сімей мешкає у житлі, яке не може задовольнити базові потреби. Як правило, це призводить до негативних наслідків як для сімейних відносин, так і для держави. «Зниження престижу сім'ї, нестабільності сімейних стосунків, відсутності необхідної культури сімейного життя, пияцтва батьків як наслідок з'являються сімей, що розпадаються, та зростає кількість дітей, які потрапляють до спеціальних дитячих закладів, жебракують, бродяжать» [28].

«У Декларації "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" (15 грудня 1992 р. № 2859-ХІІ) зазначені основні завдання державної молодіжної політики це: вивчення становища молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян, діяльності молодіжних організацій для повноцінного

соціального становлення та розвитку молоді; допомога молодим людям у реалізації й самореалізації їх творчих можливостей та ініціатив, широке залучення юнаків і дівчат до активної участі у національно-культурному відродженні українського народу, формуванні його свідомості, розвитку традицій та національно-етнічних особливостей; залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України; надання державою кожній молодій людині соціальних послуг по навчанню, вихованню, духовному і фізичному розвитку, професійній підготовці; координація зусиль всіх організацій та соціальних інститутів, що працюють з молоддю» [26]. Втілення цих завдань у життя спрямована на створення умов для соціального розвитку та становлення категорій молоді та особливо молоду сім'ю.

«Основними принципами соціального становлення та розвитку молоді в Україні слід віднести наступні:

- повага до загальнолюдських цінностей, прав людини і народів, історичних, культурних, національних особливостей України, її природи;
- безпосередня участь молоді у формуванні та реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі та молоді зокрема;
- врахування потреб молоді, співвіднесення їх реалізації з економічними можливостями держави;
- доступність для кожного молодого громадянина соціальних послуг і рівність правових гарантій;
- відповідальність держави за створення умов щодо саморозвитку і самореалізації молоді;
- єдність зусиль держави, всіх верств суспільства, політичних і громадських організацій, підприємств, установ, організацій та громадян у справі соціального становлення та розвитку молоді;
- відповідальність кожного молодого громадянина перед суспільством і державою за додержання Конституції України, законодавства України» [25].

Основи формування та пріоритети державної сімейної політики визначені в Конституції України у визнаному нашою державою міжнародному законодавстві, і таких нормативних актах, як Закон України від 26. 04. 2001 р. «Про охорону дитинства»; Сімейний Кодекс України, прийнятий 10. 01. 2002 року; Закон України від 21.11.1992 «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»; Постанова Верховної Ради України від 17. 09. 1999 «Про Концепцію державної сімейної політики»; Закон України 13. 01. 2005 р. «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» Закон України від 05. 03. 2009 року «Про Загальнодержавну програму «Національний план щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року»[13].

Концепція сімейної політики була розроблена відповідно до Конституції України, яка регламентує загальну стратегію, пріоритетні напрями державної сімейної політики та виконання системи заходів[14]. «Документ визначає основні принципи сімейної політики:

- суверенітет і автономія сім'ї у прийнятті рішень щодо свого розвитку. Цей принцип забезпечується зведенням до мінімуму втручання у суто сімейні справи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, релігійних конфесій, крім випадків, передбачених законодавством;
- диференційований підхід до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї, який гарантує сталий рівень життя сім'ї шляхом створення для працездатних її членів належних умов і робочих місць для економічного забезпечення благополуччя своєї сім'ї та соціально гарантований рівень життя непрацездатним її членам (або працездатним, які за певних обставин потребують державної підтримки), пенсіонерам та інвалідам, рівні права сімей і всіх її членів на підтримку держави;
- паритетна рівновага та партнерство між жінками і чоловіками в усіх сферах життя – надання жінкам і чоловікам рівних можливостей для повної реалізації у трудовій та суспільній діяльності, виявлення здібностей

- і талантів, виховання дітей і вільний та справедливий розподіл сімейних обов'язків;
- соціальне партнерство сім'ї та держави, що здійснюється на основі розподілу відповідальності за сім'ю між батьками, дітьми, іншими членами сім'ї та державою, сприяння захисту сім'ї від злиднів і обмежень, пов'язаних з вимушеною міграцією, надзвичайними ситуаціями техногенного та природного характеру, військовими конфліктами;
 - пріоритетність інтересів кожної дитини незалежно від того, в якій сім'ї вона виховується, забезпечення виживання і захисту дитини, її повноцінного, фізичного, психічного, інтелектуального та соціального розвитку;
 - наступність поколінь, що забезпечується передачею нащадкам сімейних, національних і культурних здобутків, традицій, звичаїв» [14].

Однак, Концепція має певні недоліки, які зменшують ефективність та зовсім перешкоджають досягнення цих принципів. Так у Концепції бракує методологічної частини, відсутні базові терміни та поняття як «державна сімейна політика», «категорії сімей», «сім'я з дітьми», як наслідок, призводить до різноманітного трактування та помилкового використання. Також в Концепції не було розроблено механізм фінансування та морально-етичні критерії.

10 січня 2002 року Верховна Рада України прийняла Сімейний Кодекс України, який набув чинності з 1 січня 2004 р., з метою систематизування правових норм сім'ї [30].

Сімейний Кодекс затвердив сім'ю як первинним та основним осередком суспільства. Кодекс включає в себе норми, які встановлюють порядок та умови укладання шлюбу, а також порядок його припинення. Слід зазначити, що в документі привернута увага до певних аспектів, які відображені на рисунку 2.1.1.

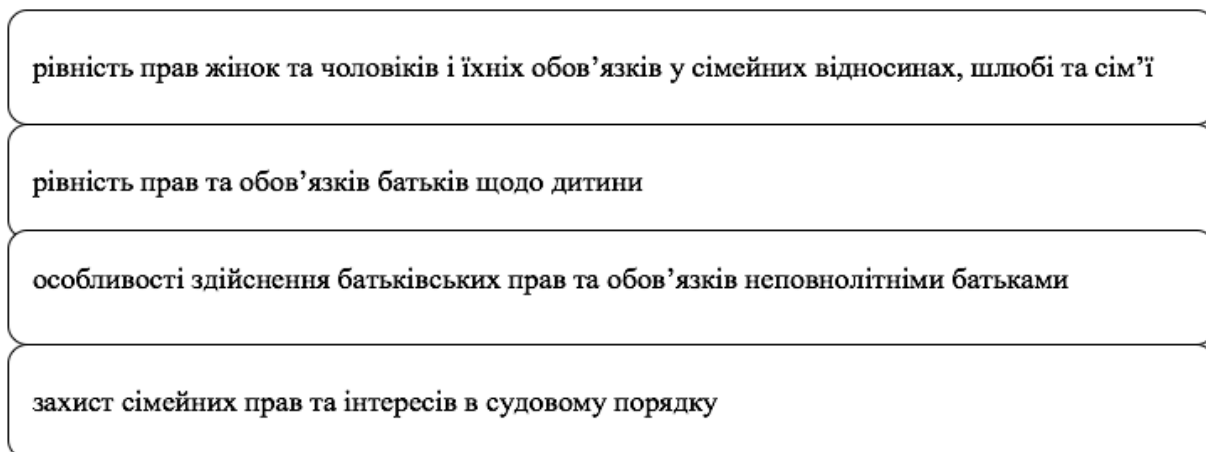

Рисунок 2.1.1 Сімейний Кодекс

Таким чином, Сімейний Кодекс України більш зорієнтовано на внутрішньосімейні відносини, в ньому не регулюють відносини між сім'єю та державою.

2.2 Принципи, напрями, методи та суб'єкти соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.

Законодавчими актами про підтримку молодих сімей включає український Закон «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (21 червня 2001 р. № 2558-III). В документі зазначаються організаційно-правові засади соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю. В цьому документі з'явилися такі терміни як: "соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді", "управління в соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю", "соціальна профілактика", "соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю", «соціальна підтримка», "соціальна реабілітація", "соціальна інспекція". Соціальна робота спрямована на забезпечення соціальної підтримки, наданні прав і свободи, поліпшення якості життя, задоволенні інтересів та потреб молодої сім'ї.

«Соціальна робота здійснюється в таких сферах: громадська, економічна, освітня, виховна, культурна, оздоровча. Суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю належать: уповноважені органи, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю; фахівці із соціальної роботи; об'єднання громадян, благодійні, релігійні організації; юридичні та фізичні особи, які надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді; волонтери у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю. До уповноважених органів належать: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; центри соціальних служб та їх спеціалізовані формування; служби у справах дітей» [24].

Завданнями суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю узагальненні на рисунку 2.1.2:

участь у реалізації національних, регіональних та інших програм соціальної підтримки
надання різноманітних соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної, матеріальної та інших видів соціальної допомоги, консультування
здійснення соціально-профілактичної роботи, здійснення системи заходів щодо попередження та подолання негативних явищ
розробка та реалізація реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, морального, психічного та фізичного стану дітей та молоді, їх адаптації до безпечних соціальних та інших умов
запровадження державних соціальних стандартів і норм, нових форм, методів соціальної роботи
впровадження міжнародної співпраці, вивчення та поширення найкращих міжнародних практик соціальної роботи

Рисунок 2.1.2. Завдання суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю

Зміст соціальної роботи з сім'ями повністю відображений в українському законі "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю". «Основними напрямками є:

- розроблення та реалізація загальнодержавних, регіональних програм соціальної підтримки сімей, дітей та молоді, соціального становлення молоді та інших програм стосовно сімей, дітей та молоді;
- створення сприятливих умов для функціонування і зміцнення сім'ї;
- сприяння відповідальному ставленню батьків до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та виховання дітей;
- розвиток різних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- утвердження здорового способу життя в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі;
- здійснення соціально-профілактичної роботи, реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного і фізичного стану дітей та молоді,
- здійснення менеджменту у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю;
- забезпечення дотримання державних стандартів соціальних послуг;
- інтеграція в суспільство дітей та молоді з інвалідністю;
- розвиток та підтримка волонтерського руху у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю» [24].

Закон "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" визначає також роботу у сфері соціальної профілактики та реабілітації у сімейному середовищі. Соціальна профілактика передбачає здійснення заходів щодо запобігання соціальному сирітству, домашньому насильству, жорсткому поводженню з дітьми, а також проведення інформаційно-просвітницької роботи в сім'ях. Соціальна реабілітація включає здійснення освітньої, фізичної, соціально-медичної та психологічної реабілітації.

Принципи соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю відносяться узагальненні на рисунку 2. 1. 3.

додержання і захист прав людини	адресність та індивідуальний підхід	гуманність	комплексність
законність	соціальна справедливість	доступність та відкритість	конфіденційність

Рисунок 2. 1. 3 Принципи соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю

Важливим аспектом цього закону полягає в здійсненні соціальної інспекції, яка визначає та аналізує потреби сімей, дітей та молоді, які безпосередньо знаходяться у складних життєвих обставинах та потребують зовнішнього втручання, з метою забезпечення захисту законних інтересів та їх прав.

«Соціальна реабілітація сімей в Законі України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" здійснюється: заходів, спрямованих на оптимізацію і коригування ставлення сімей, дітей та молоді до відповідального батьківства, формування у них навичок до самообслуговування, самостійного проживання та інтеграції в суспільство»[24].

Закон «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» ведений в дію в 1993 р. Цей закон встановлює гарантований державний рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної допомоги. Так включає в себе:

1. Допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами. Весь період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами надається допомога у розмірі 100% середньомісячного доходу.
2. Допомога при народженні дитини. Надається одному з батьків дитини, який постійно проживає разом з дитиною, а також надання одноразової натуральної допомоги. Допомога при народженні першої та кожної наступної дитини виплачується у розмірі 8500 гривень протягом 12 місяців.

3. Допомога при усиновленні дитини. Надається у розмірі, встановленому для виплат при народженні дитини.
4. Допомога на дітей одиноким матерям. Надається у розмірі, що дорівнює різниці між 100 відсотками прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців.
5. Допомога дітям з інвалідністю. Надається щомісячно в розмірі двох прожиткових мінімумів, встановлених для дітей відповідного віку. [23]

Висновки до другого розділу

Таким чином, можна сказати, що молода сім'я є важливим об'єктом соціальної політики та соціальної роботи в Україні. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи з молодими сім'ями базується на конституційному законодавстві та інших галузевих законах, таких як житлове, трудове, кримінальне та інші.

Державна молодіжна політика в Україні спрямована на створення умов для соціального становлення та розвитку молоді, зокрема молодих сімей. Вона передбачає створення правових та матеріальних гарантій для реалізації прав і свобод молоді, залучення їх до активної участі в економічному розвитку країни та надання соціальних послуг у сфері навчання, виховання, професійного навчання.

Концепція сімейної політики визначає основні принципи такої політики, однак виявлено недоліки у її реалізації, такі як відсутність методологічної частини, визначення базових термінів та механізму фінансування. Сімейний Кодекс України, прийнятий у 2002 році, систематизував правові норми сім'ї та визначив її як первинний та основний осередок суспільства.

Основними напрямками соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в Україні є забезпечення соціальної підтримки, надання прав і свобод, поліпшення

якості життя та задоволення потреб молодих сімей. Закон визначає різні сфери соціальної роботи та їхній складові, включаючи соціальну, економічну, освітню, культурну та медичну сфери.

Серед основних принципів соціальної роботи в Україні зазначені повага та захист прав людини, індивідуальний підхід, доступність та відкритість, добровільний вибір при отриманні або відмові від отримання соціальних послуг, людяність, ефективне використання ресурсів та інші.

Розділ 3 СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В УКРАЇНІ УМОВАХ ВІЙНИ: ЕЛЕМЕНТИ ПРОГРАМИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Елементи програми емпіричного дослідження

Актуальність. Соціальна робота з молодими сім'ями в умовах війни набуває особливої актуальності через особливі виклики та вразливість, з якими вони можуть зіткнутися в даних умовах. Воєнний стан часто передбачає посилення державного контролю, обмеження громадянських свобод, а іноді навіть призупинення звичних правових процесів. Це може загострити існуючі соціальні проблеми та створити нові, особливо для молодих сімей. Так через обмеження або недоступність соціальних послуг, соціальні працівники можуть допомогти молодим сім'ям їх отримати. Також у молодих сім'ях можуть виникати економічні труднощі, які пов'язані з відсутністю житла, неможливістю покупати їжу та отримати медичну допомогу. В умовах війни, можуть виникнути ризики з безпеки та добробуту дітей, в такому випадку, соціальні працівники можуть здійснювати втручання в молоді сім'ї, де жорстко проводжуються з дітьми. Не менш важливою є роль соціальної роботи в психологічній допомозі. Життя в умовах війни може бути травматичним для окремих осіб і сімей, що призводить до тривоги, депресії та інших проблем з психічним здоров'ям. Соціальні працівники можуть надавати консультації та терапію, щоб допомогти молодим сім'ям впоратися з психологічними наслідками.

Об'єкт дослідження – молода сім'я.

Предмет дослідження – соціальна робота з молодими сім'ями в умовах війни в Україні.

Мета дослідження – з'ясувати особливості та проблеми реалізації соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах війни в Україні та розробити рекомендації спрямовані на її вдосконалення.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати особливості молодого сім'ї та умови її під час війни.
2. Визначити головні проблеми молодого сім'ї в умовах війни.
3. З'ясувати роль соціальних працівників в підтримці життєдіяльності молодого сім'ї та вплив на вирішення їх проблем в умовах війни.
4. З'ясувати думку молодого сім'ї щодо необхідної підтримки зі сторони соціального працівників в умовах війни.
5. Розробити рекомендації, спрямовані на вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.

Метод дослідження. В якості основних методів збору інформації були використані метод кейс-стаді та метод напівструктурованого інтерв'ю. Кейс-стаді – це метод якісного дослідження, який передбачає вивчення одиничного соціального об'єкта, тобто на прикладі одного об'єкта виділяються головні характеристики для великої сукупності, передбачаючи що вони дуже схожі за умовами існування. Такий метод застосовується для поглибленого дослідження реальної проблеми та ситуації. Кейс-стаді буде включати в себе метод напівструктурованого інтерв'ю, який передбачає задавати питання, які були заздалегідь підготовлені. Напівструктуроване інтерв'ю дозволяє глибше вивчити ситуацію або проблему, надає можливість отримати цілісне уявлення про тему дослідження.

В якості одиниці спостереження виступила родина, яка мешкає в місті Харкові, але прізвище та ім'я в межах цієї роботи змінені для того, щоб зберегти конфіденційність людей, які взяли участь в дослідженні.

Інтерпретація досліджень.

Соціальна робота – діяльність, спрямована на допомогу людям, які опинилися у складних життєвих обставинах, на забезпечення соціальної підтримки найменш захищених верств суспільств.

Молода сім'я - подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 35 років.

Гіпотеза: найбільш актуальними послугами з боку соціальних працівників для молодих сімей в умовах війни є інформування та натуральна допомога.

3.2 Результати дослідження

Результати інтерв'ю. Для перевірки гіпотези було використано кейс-стаді та проведено напівструктуроване інтерв'ю з молодою сім'єю яка проживає в місті Харків.

На початку інтерв'ю, було з'ясовано загальну інформацію про сім'ю, тому перше питання було **«Доброго дня! Дякую, що погодилися дати інтерв'ю. Почнемо з основних питань. Скільки років Вам та Вашому чоловіку?»**, інтерв'юювана відповіла:

«Доброго дня! Мені 28 років, а моєму чоловіку 30 років.»

«Коли Ви одружились?»:

«Ми одружилися у 2018 році.»

«Чи маєте Ви дитину?»:

«Так, у нас є донька, їй 4 роки.»

«Де ви проживаєте?»:

«Ми проживаємо в Харкові, у районі Олексіївка.»

«В яких умовах Ваша сім'я проживає зараз?»:

«Зараз ми проживаємо у своїй квартирі, але через бойові дії у місті часто виникають проблеми з електропостачанням та водою. Іноколи нам доводиться спускатись в підвал або сидимо в коридорі, коли йдуть обстріли.»

Було важливо з'ясувати з якими проблемами зіткнулась молода сім'я в умовах війни, тому наступне питання: **«З якими проблемами зіткнулась Ваша сім'я протягом останніх двох років?»** Відповідь була наступна:

«Протягом останніх двох років ми зіткнулися з багатьма труднощами. Фінансово нам стало важко, оскільки я втратила роботу, а чоловік працює на півставки через зменшення обсягів роботи. Що стосується психічного здоров'я, то ми обидва страждаємо від тривоги та безсоння. Також іноді накривають депресивні думки, втрачаю сенс життя та хочеться все покинути. Наша донька теж стала більш нервовою, часто плаче через гучні звуки. Наші стосунки з чоловіком теж змінилися – ми стали більше сваритися через стрес та вже хронічну напругу, але водночас намагаємося якось підтримувати одне одного та більше розмовляти, проговорювати проблеми та виражати думки, це допомагає відійти від негативних думок також».

Виходячи з відповіді, можна побачити, що в умовах війни, звичайні проблеми молодій сім'ї посилюються через психічне напруження та економічної нестабільності в країні. Для молодій сім'ї характерно мати фінансові труднощі, але в мирних умовах їх вирішити набагато легше ніж умовах, в яких вони зараз проживають. Також особливість молодій родини в тому, що подружжя тільки почали свій шлях сімейного життя, на цьому етапі виділяється особливий стрес, бо подружжя переживають зміни у своєму житті, їм потрібно пристосовуватись до нового образу життя та отримувати нові навички. Проте, в умовах війни молода сім'я зіткається з новими викликами, окрім звикання до нового образу життя, родина повинна забезпечити себе, зберегти своє життя та своїх близьких – все це, призводить до розвитку напруги, стресу, тривожності, нав'язливих думок, що як наслідок може виникати депресія. Такі труднощі можуть погіршити стосунки між членами сім'ї, що в майбутньому може вплинути на розлучення подружжя або на благополуччя родини.

Таким чином, молода сім'я є дуже чутливою до подій, що відбуваються, тому вони потребують зовнішньої допомоги. Так, наступні питання стосуються

відношення молодого сім'ї до допомоги молодого від соціальних служб та соціальних працівників: **«Чи має Ваша сім'я досвід звернення до соціальних працівників?»**»:

«Так, ми зверталися до соціального працівника минулого року. Він допоміг нам отримати гуманітарну допомогу та консультацію щодо психологічної підтримки.»

«Які враження залишилися у Вас від співпраці з соціальним працівником?»»:

«Враження позитивні – соціальний працівник був дуже уважним і допоміг нам розібратися у складних питаннях.»

«Зверталася Ваша сім'я до соціальних служб з початку війни?»»:

«Так, ми зверталися кілька разів. Перший раз, коли наш будинок був пошкоджений під час обстрілу – нам потрібна була допомога з ремонтом. Потім зверталися через фінансові труднощі, оскільки коштів на прожиття стало не вистачати, а також для психологічної допомоги.»

«Чи отримує Ваша сім'я допомогу від соціальних служб?»»:

«Так, ми отримуємо допомогу. Нам надають продукти, засоби гігієни, іноді медикаменти. Допомога суттєва, але інколи її не вистачає на всі наші потреби.»

«Які з послуг, які Ви отримуєте від соціальних працівників, є найбільш важливими в умовах війни?»»:

«Найбільш важливими є продукти харчування. Також дуже важлива психологічна підтримка, яку ми отримуємо від соціальних працівників. Ми маємо доступ до консультацій з психологом для дитини, які організують соціальні служби. Так ми з дитиною відвідуємо центр, де проводяться індивідуальні та групові консультації, також дуже подобається доньки ігрові та арт-терапії. Тут проводять зустрічі з психологом, ми розмовляємо про наші емоції та проблеми які виникають в батьківстві. Також вони організують спеціальні заняття для дітей, де наша донька спілкується з іншими дітьми, Тому такі послуги дуже

важливі зараз, бо в першу чергу вони спрямовані на зниження стресу, що зараз потребує кожен. Для нас з чоловіком, це допомагає залишатись більш менш стабільними і підтримувати один одного, а головне те, що дитина завжди в гарному настрої після зустріч.»

«Якої послуги Ваша сім'я хотіла б отримати від соціальної служби?»:

«Ми зіткнулися з труднощами з речами для доньки. Хотілось би отримувати допомогу із засобами догляду та одягом для дитини, бо ми змогли отримати таку допомогу протягом двох років десь пару разів. Більшість часу ми самотійно купували все необхідне, що було досить складно через те, що такі речі зараз подорожчали. Хотілося б, щоб ця допомога була більш регулярною та стабільною. Також було б гарно якщо інформували про надання послуг та соціальні установи, які надають соціальні послуги, бо частіше ми дізнавались від знайомих, а на веб-сайтах майже не висвітлюють інформацію про надання соціальних послуг.»

Таким чином, проаналізувавши інтерв'ю можна сказати, що можливими проблемами реалізації соціальної роботи в умовах війни можуть бути: відсутність інформування громадян про доступні соціальні послуги на веб-сайтах громад та відсутній єдиний інтерфейс для висвітлення інформації про їх надання, відсутність стандартного підходу до організації надання соціальних послуг в умовах війни.

Проведене інтерв'ю підтверджує гіпотезу 1 вказуючи на те, що найбільш актуальними послугами з боку соціальних працівників в умовах війни є інформування та надання натуральної допомоги.

Враховуючи проблеми та особливості молоді сім'ї з якими вона зіткнулась в умовах війни, слід надати рекомендації, які будуть спрямовані на вдосконалення соціальної роботи:

1. Покращення системи інформування: необхідно вдосконалити та впровадити єдиний спосіб інформування, а також стандартизувати для соціальних служб єдиний профіль веб-сайту для того, щоб громадяни могли швидко розібратись та розуміли, куди звертатися і за якими

соціальними послугами. Потрібно розробити для сайтів соціальних служб стандартний дизайн та встановити структуру подачі інформації про послуги, які можуть бути надані, що буде містити опис послуги, умови надання, необхідні документи, контактні дані та форми для зворотнього зв'язку та постійно поновлювати інформацію. Це допоможе зробити зручний інтерфейс для користування та підвищить обізнаність громадян з приводу отримання необхідних соціальних послуг. Також можна впровадити чат-боти, які можуть надавати актуальну інформацію та оперативно відповідати на питання користувачів.

2. Вдосконалення системи надання соціальних послуг: в першу чергу потрібно зробити систему для постійного збору та аналізу даних про потреби сімей, це допоможе краще розуміти проблеми сімей та їх потреб, а також надати пріоритет тим сім'ям, які знаходяться в складних життєвих умовах та потребують натуральну допомогу. Тому буде ефективно також розробити цифрові платформи для надання соціальних послуг, що дозволяють громадянам отримувати консультації, подавати заявки та відстежувати статус своїх звернень онлайн. Проте, також важливо забезпечити отримання натуральної допомоги від міжнародних або місцевих партнерів, потрібно налагодити співпрацю з місцевими та міжнародними організаціями для залучення додаткових ресурсів.

Висновки до третього розділу

Отже, за результатами проведеного інтерв'ю з молодою сім'єю, були визначені основні проблеми, з якими вони зіткнулись протягом останніх двох років. Також було з'ясовано особливості та проблеми реалізації соціальної роботи в умовах війни, підтверджено гіпотезу та розроблено рекомендації для покращення реалізації соціальної роботи в умовах війни. Як висновок, можна

сказати, умови війни призвели до значного підвищення цін на необхідні товари, що ускладнює життя молодих сімей, та виникли складності з отриманням регулярної та стабільної допомоги. Також громадяни залишились в інформаційному вакуумі. Інформація про доступні соціальні послуги часто відсутня на веб-сайтах соціальних служб. Це змушує сім'ї шукати інформацію через знайомих, що значно ускладнює доступ до необхідної допомоги. Необхідно забезпечити більш регулярне та стабільне надання допомоги, особливо засобами догляду та одягом для дітей. Тому потрібно налагодити співпрацю з місцевими підприємствами, волонтерськими організаціями та міжнародними фондами для залучення додаткових ресурсів та збільшення обсягів допомоги, проте, також важливо робити моніторинг сімей, які потребують допомоги, враховувати потреби та пропозиції громадян для покращення послуг. Такі заходи спрямовані на покращення соціальної роботи в умовах війни, допоможе забезпечити ефективну та своєчасну підтримку молодим сім'ям, які її потребують.

ВИСНОВКИ

Соціальна робота як поняття з'явилася в науковій літературі наприкінці XIX століття через погіршення соціальних проблем та виникнення нових соціальних потреб у суспільстві. Теоретична база соціальної роботи є відносно молодою, і дослідження в цій галузі продовжуються. Оскільки єдиного визначення терміну «соціальна робота» не існує, різні автори трактують його по-різному, часто використовуючи терміни на зразок «соціальний захист», «соціальна допомога», «соціальна підтримка» тощо. Соціальну роботу розглядають з різних підходів.

Так, соціальна робота як професійна діяльність визначається діяльністю, яка має особливості та спрямована в першу чергу на поліпшення умов життя людини та створення благополучних соціальних умов. Як наука та навчальна дисципліна, соціальна робота формується за результатами практичної діяльності та досвіду організацій сфери соціального захисту.

Соціальна робота звернула до себе багато уваги, тому зараз маємо багато досліджень від вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, Л.Т. Тюття та І.Б. Іванова розглядають соціальну роботу як науку, яка систематизує знання про соціальний захист і підтримку особистості. Т.В. Семигіна та М.П. Лукашевич визначають соціальну роботу як систему знань і діяльність, спрямовану на здобуття нових знань. А.Й. Капська акцентує увагу на впливі соціальної політики на умови життя людини та сім'ї. Л.Г. Коваль та І.Д. Зверева підкреслюють, що соціальна робота спрямована на допомогу людині в самореалізації. І.І. Мигович визначає соціальну роботу як професійну діяльність з надання допомоги в процесі соціалізації.

Таким чином, соціальна робота визначається як професійна та практична діяльність, яка має на меті допомагати людям в складних життєвих обставинах та зміну соціальних умов на краще. До основних напрямів соціальної роботи

можна віднести: допомогу пенсіонерам, молоді та дітям, людям з інвалідністю та сім'ям.

Сім'я є важливим об'єктом дослідження для науковців. Як і поняття «соціальна робота», сім'я не має єдиного визначення, тому різні дослідники розглядають сім'ю з різних точок зору та класифікують за різними критеріями. Так, в соціології сім'я розглядається як соціальний інститут і мала соціальна група, що виконує важливі соціальні функції. В літературі до основних функцій сім'ї відносять сексуальну, репродуктивну, господарсько-побутову, виховну та соціалізуючу. Важливо зазначити, що сім'я має певні особливості для її характеристики як життєвий цикл, який включає різні типи сімей: молоді, зрілі з дітьми або без дітей, багатодітні, неповні тощо. Так, основними ознаками класифікації сім'ї є продукт тривалого історичного розвитку, соціально-антропологічним розвитком, за етнічним складом, за соціально-педагогічним підходом, за функціонально-конфліктним підходом.

Одним з типів сім'ї є молода сім'я. Поняття «молода сім'я» також не має єдиного визначення і трактується по-різному в залежності від контексту. Дослідники, такі як А. Капська, визначають, що молода сім'я – певна соціальна група, де подружжя віком до 35 років, офіційно зареєстрованим шлюбом або співжиттям.

Соціальна робота з молодими сім'ями вимагає спеціального підходу, оскільки такі сім'ї мають особливості, які відрізняють їх від інших типів сімей. Соціальна робота з молодими сім'ями має ряд специфічних функцій: діагностична, консультативна, прогностична, просвітницька і превентивна. Методи роботи включають інформаційну, методичну, рекламно-пропагандистську, аналітико-прогностичну, медико-соціальну, соціально-педагогічну роботу, а також соціальну реабілітацію та адаптацію. До основних форм державної підтримки молодих сімей включають грошові виплати, пільги, безкоштовні видачі товарів і соціальне обслуговування, що надають психологічну, юридичну, педагогічну допомогу. Так, соціальна робота з молодими сім'ями враховуючи їх особливості та унікальні потреби, спрямована

на забезпечення необхідної підтримки, також має на меті стабільний розвиток та зміцнення сімейних цінностей.

Державна молодіжна політика в Україні спрямована створення умов для соціального становлення та розвитку молодих сімей. Вона передбачає створення правових та матеріальних гарантій для реалізації прав і свобод молоді, залучення їх до активної участі в економічному розвитку країни та надання соціальних послуг у сфері навчання, виховання, професійного навчання.

Концепція сімейної політики визначає основні принципи такої політики, однак виявлено недоліки у її реалізації, такі як відсутність методологічної частини, визначення базових термінів та механізму фінансування. Сімейний Кодекс України, прийнятий у 2002 році, систематизував правові норми сім'ї та визначив її як первинний та основний осередок суспільства.

Закон "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" (21 червня 2001 р. № 2558-III) визначає ключові аспекти організаційно-правових засад соціальної роботи з цими категоріями населення. Закон надає чіткі визначення термінів та принципів соціальної роботи, визначає сфери діяльності і суб'єктів цієї роботи.

З 2022 Україна знаходиться в умовах війни, як наслідок, це призвело до зниження життєвого рівня населення та до соціально-економічних криз і зменшення чисельності населення. Соціальна робота з молодими сім'ями в умовах війни є критично важливою через специфічні виклики та вразливості, з якими вони стикаються. Важливою складовою соціальної роботи в умовах війни є надання психологічної підтримки молодим сім'ям. Стрес, тривога, депресія та інші психічні проблеми можуть стати загостреними в умовах конфлікту, і професійна підтримка може бути життєво важливою.

Результати проведеного емпіричного дослідження, в межах якого була вивчена молода сім'я, яка зіткнулась з труднощами в умовах війни та отримала певний досвід з співпрацею з соціальними службами, дозволяють зробити висновок, що життя в умовах війни призводить до загострення багатьох проблем, з якими не зіткнулися б молоді сім'ї в мирний час. Економічна

нестабільність і психічне напруження можуть робити навіть звичайні виклики значно складнішими для подолання. Визначенні недоліки в реалізації соціальної роботи в умовах війни, як відсутність інформування молодих сімей про доступні соціальні послуги та ресурси, а також нестабільна видача натуральної допомоги, та надані рекомендації можуть служити для покращення роботи соціальних служб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аблов А.Ф. Загальна соціологія : конспект лекцій. Одеса : НУ імені І.І. Мечникова, 2019. 130 с.
2. Бичук І. Основи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю (з досвіду викладання навчальної дисципліни «Соціальна робота з сім'єю»). *Педагогічний часопис Волині*. № 2(9). 2018. С. 106-112.
3. Вакуленко С. М., Маслова А. В. Соціальна робота з монобатьківськими сім'ями в контексті плюралізації шлюбно-сімейних відносин. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. Вип. 29. С. 59-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2021_29_13 (дата звернення 01.05.2024)
4. Вакуленко С., Сокур'янська Л. Повсякденність сучасної сім'ї: практики та ризику в умовах суспільства що змінюється (кейс Харкова). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, 2020. № 45. С. 58-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2020_45_8 (дата звернення 01.05.2024)
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1728.
6. Деріга В.В. Соціальна і гуманітарна політика : навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2017. 178 с.
7. Державний стандарт консультування, затверджений Міністерством соціальної політики України 2013 року URL: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=153555&cat_id=102036.
8. Дубровін А. Ю. Дослідження професійного співробітництва соціального працівника із молодими сім'ями. *Студентський науковий вимір соціально-*

- педагогічних проблем сьогодення* : зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції м. Ніжин, 14 травня 2019 р. Ніжин, 2019. С. 63–65.
9. Замашкіна, О. Д. Комплексний підхід щодо соціальної підтримки молодих сімей. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2016. № 1–2. С. 77–85.
10. Зверева І.Д., Безпалько О. В., Харченко С.Я. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
11. Зверева І. Д. Енциклопедія для фахівців соціальної роботи : енцикл. довід. Київ : Універсум, 2012. 536 с.
12. Комплексна програма реалізації гендерної та сімейної політики в місті Харкові: затв. Харківською міською радою від 08. 10. 2017 р. №833. URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/681857> (дата звернення 30.05.2024).
13. Конституція України від 28. 06. 1996 р. URL: № 254к/96-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 30.05.2024).
14. Концепція державної сімейної політики від 17. 09. 1999 р. № 1063-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-14#Text> (дата звернення 30.05.2024).
15. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. 3-е вид., доп. Та перероб. Київ : МЛУП, 2013, 168с.
16. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика) : підр. Київ : Каравела, 2009 . 368 с.
17. Михайленко О.В. Законодавче забезпечення державної сімейної політики в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2014. №7. С.15-24
18. Михалкіна Р. Аналіз життєвих проблем молодих сімей суспільстві. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. 2020. Т. 4. № 34. С. 207-215.
19. «Молодь України»: Державна цільова соціальна програма від 02. 06. 2021 р. №579 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text>(дата звернення 30.05.2024).

20. Ничипоренко С.В. Молодіжна сімейна політика в Україні. : монографія. Умань: Вид-во «Сочінський», 2011, 218 с.
21. Омельченко, С. О., Тернопільська, В. І., Чернуха, Н. М., Співак, Я. О., Васильєва-Халатникова, М. О., Бакуліна, О. С., Рутьян, Л. І. Соціальна робота: реалії та виклики часу: навч.-метод. посіб.
22. Підвальна. Ю. Особливості соціальної роботи та соціального обслуговування молодих сімей. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. № 1. С. 94–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.14>.
23. «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» : Закон України від 21. 11. 1992 р. № 2811-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>(дата звернення 30.05.2024).
24. «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» : Закон України від 21. 06. 2001 р. № 2558-ІІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>(дата звернення 30.05.2024).
25. «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» : Закон України від 05. 02. 1993 р. № 2998-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>(дата звернення 30.05.2024).
26. «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» : Декларація від 15. 12. 1992 р. № 2859-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text>(дата звернення 30.05.2024).
27. «Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року» : від 15. 05. 2013 року. №341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-%D0%BF#Text>(дата звернення 30.05.2024).
28. Про концепцію державної сімейної політики: Постанова Верховної Ради України від 17. 09. 1999 р. № 1063–ХІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-14#Text>. (дата звернення 30.05.2024).

29. Про організацію надання соціальних послуг Постанова Верховної Ради України від 01. 06. 2020 № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.05.2024).
30. Сімейний кодекс України : Закон України від 26. 02. 2002 р. № 2947-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 30.05.2024).
31. Семигіна Т. В., Покладова В. В, Грига І. М. Інновації у соціальних службах: навч.-метод, посіб. Університетське видавництво «Пульсари», 2002. 240 с
32. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
33. Сімейна політика в Україні: проблеми і перспективи розвитку : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції , м. Київ, 04 квітня 2018 р. Київ, 2018. С. 188.
34. Скоромна О. П. Державна молодіжна політика щодо підтримки студентської молоді та студентської сім'ї. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 4–13.
35. Словник – довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса, 2006. 226 с.
36. Соціальна робота з сім'ями: теорії моделі, ефективні практики: колективна монографія / за ред. В. Петровича, С. Чернети. Луцьк : ФОП Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021, 342 с.
37. Столярчук, О. Ю., Зубчик, О. М., Семигіна, Т. В. Сімейна соціальна робота: реалії України. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 2020. № 4 (133). С 38-46.
38. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : Щербатих, 2015. 136 с.
39. Сітнік С. П. Державна сімейна політика та механізми її реалізації а регіональному рівні. *Вісник Національної академії державного управління*

- при Президентові України. Серія: Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку, 2019. №25. С. 120-122.*
- 40.Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 574 с.
- 41.Філософський енциклопедичний словник / ред. Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ : Абрис, 2020.
- 42.Чеховська І. В. Світовий досвід сімейної політики. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. Серія: Економіка, право, 2010. №2. С.161-169.*